

се - имајући у виду значај испитиваног предмета - „историчар не би требао бавити било чим што је мање од историје човека у својој конкретној стварности“ (Колингвуд, Ц. Р., *Идеја историје*, стр. 148). Дух и знање духа су усмерени на то да се оно унутрашње, што је *по себи*, опредмети, *за себе*. Без моћи да се креће према сопственом опредмећењу, дух би био статичан, пасиван и остао би укочен у себи као битковна и апстрактна празнина. Живост настаје из противречности, која покреће кретање сâмо, па је управо противречност оно што омогућава живот. Да би се разумео процес саморефлексије духа кроз повест, треба нагласити и то да свест, као непосредни живот духа, има моменат *знања* и моменат *предмености* - која је негативна за знање. Дијалектичко кретање није праволинијско и равномерно кретање ка бесконачном, него круг, као целина временског низа развитка, које се враћа у себе.

Као што је већ речено, апсолутно знање до којег дух долази нема посла са апстрактним, јер је и сâма филозофија, као највиша инстанца апсолутног духа, управо највећи непријатељ апстрактнога, будући да се она бави мислима, а "слободна и истинска мисао јест у себи *конкретна*, па је она тако *идеја*". *Опште* и *апстрактно* су потпуно различити појмови - *апстрактно* представља почетну непосредност, која је најоскуднија. *Конкретно* поседује пуноћу садржаја, оно је и по себи и за себе. Конкретност значи пуну садржину како властитог почетка, тако и свог резултата. Дакле, као пут ка општем, а не *апстрактном*, *апсолутни* дух напредује ка свести о себи кроз три момента: *уметност*, *религију* и *филозофију*. Целокупна разлика ова три момента је у форми, пошто је садржина духа увек иста - у апсолутном духу се ради о достизању оног *истинитг*, што значи да су његови различити моменти разлике форме, а не садржаја.

У овом контексту важно је нагласити и специфичности сâмог појма времена у различитим епохама: антички човек себе перципира у контексту мита, док модеран човек себе посматра у времену као току или следу догађаја. Због тога је антички човек константно прожет и везан за митску слику, чији круг и оквир не може да прекорачи, за разлику од модерног човека, који може да направи дистанцу у односу на сопствени повесни тренутак. За античког човека мит није *прича о прошлости*, како га ми разумемо, него ванвременски (или свевременски) приказ оног општег, који је у сваком тренутку присутан. На тај начин је, за Хегела, у античкој епохи уметност била највиша форма духа: јер се није посматрала *као уметност*, као партикуларан израз појединца, него је била *све* – и религија, и наука, и етика и педагогија... Тек у